

AZ ÚJRAALKOTÁS SZABADSÁGA

Novák Zoltán

MIT TANULHATUNK

Minden ország számára fontos, hogy tanuljon más országok pozitív példáiból. Elemzőknek is fontos, hogy figyelemmel kövessék más elemzők munkáit. E gondolat jegyében született "Mit tanulhatunk?" című sorozatunk, amellyel a jövőben viszonylag gyakran jelentkezünk.

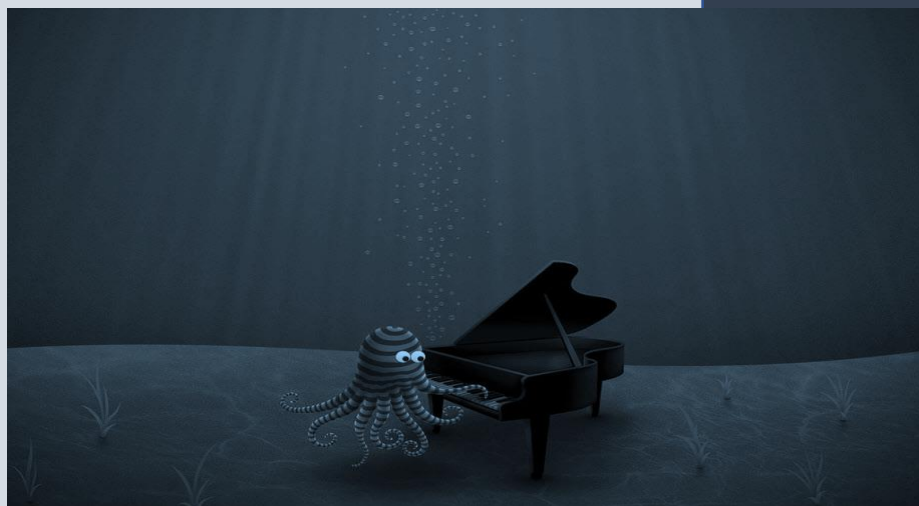
"A kreativitás nem szereti a falakat - hanem keresztül tör a faj, a gender, a szexuális irányultság és a nemzetiség önkényes elképzelésén."

Fogalmazott Richard Florida egy interjúban, amit abból az alkalomból adott a Mandinernek, hogy az MCC meghívására Magyarországra látogatott 2022-ben, hogy egy pódiumbeszélgetésen vegyen részt két másik nagyjú, Carlos Moreno és Jonathan Reichental társaságában.

Richard Florida: amerikai teoretikus, a Torontói Egyetem professzora és a New York University School of Professional Studies kutatója. A Rutgers College-ban politikatudományt, a Columbia Egyetemen városi tervezést tanult. Leginkább a kreatív osztályról szóló elméleteiről és könyveiről ismert (*The Rise of the Creative Class*, 2002; *Cities and the Creative Class*, 2005; *The Flight of the Creative Class*, 2005; *Who's Your City?*, 2008). Legutolsó kötete a *New Urban Crisis* volt (2017).

Azt, hogy mit tanulhatunk Florida tételmondatából, és egyáltalán a kreatív középosztály koncepciójából, ezúttal két másik szöveg kontextusában fogom exponálni. Hogy egy kicsit izgalmasabbá tegyük az értelmezési keretet, az egyik szöveg nagyközönség számára nem ismert, a másik szöveg ugyanakkor nagyon is ismert, de azért jött létre, hogy egy korábbi nem ismert szöveg tételeit tegye ismertté. Az első szöveg Orbán Viktor idei kötcsei beszéde, mely a hagyományokhoz híven nem volt sajtónyilvános, a másik Orbán Balázs [írása](#) a Mandineren, melyben a kormányfő Széll Kálmán Alapítvány zártkörű karácsonyi vacsoráján elmondott beszédének főbb megállapításait ismertette.

Az egyszerűség kedvéért kezdjük ez utóbbival. A szöveg meglehetősen fókuszáltan azt a dilemmát járja körül, hogy az elkövetkező évtizedben hogyan léphet ki Magyarország a közepes fejlettségű országok köréből. Az érvelésben gyakorlatilag összeér a felzárkózás-irodalom két fontos rivális irányzata a közepes fejlettségű országok csapdájának paradigmája és a félperiféria koncepció, ennek

A közepes fejlettségű csapda lényege – nagyon leegyszerűsítve –, hogy a külföldi technológiára és olcsó munkaerőre épülő gazdasági modell egy dinamikus növekedési periódus után kifulladásra kezd. Ennek oka, hogy a munkabérek növekedésével párhuzamosan, csökken a versenyelőny, amelyet nem követ az innovációs teljesítmény növekedése. A csapdahelyzet egy ideig elodázható a bérek alacsonyan tartásával, a nemzeti valuta leértékelésével.

fényében a felkínált megoldóképlet is kétfelé ágazik: egyrészt kitér a világrend változásából fakadó kockázatokra és lehetőségekre, és erre vonatkozóan vázol egy stratégiát (összekapcsolt gazdaság); másrészt rátér az endogén erőforrások erősítésének koncepciójára; és itt érdemes bekapcsolni a miniszterelnök kötcsei beszédét, mert annak kiszivárgott részletei, jelesül a dossziék tematikája is a belső erőkre összpontosító gazdaságfejlesztési terv kiszögelléseit sejtetik (demográfiai fordulat elérése, munka-

alapú gazdaság létrehozása, hitelfelvételek helyett hitelezővé és modern ipari nemzetté kell válni, magyar vállalkozóknak külföldön is be kell fektetni, a profitot pedig haza kell hozni, hadseregfejlesztés, digitális állampolgárság bevezetése, energetikai önellátás).

Sajnos nem mindegyik dosszié nyílt ki a nagyközönség számára, és csak reménykedhetünk abban, hogy a 15 dosszié között akad olyan, amelynek fedelére a humántőke-fejlesztés felirat került, mert a mostanra igen csak terebélyesre hízott felzárkózás-irodalom irányzatainak egy közös pontja biztosan van: humántőke-fejlesztés nélkül nem megy. Minden modellelemzés azt bizonyítja, hogy enélkül nem lehet kikerülni a közepes fejlettség csapdáját. Csakhogy a humántőke-fejlesztés három legfontosabb alap-pilléréből kettő – az oktatás és az egészségügy – a kormányoldal mostohatémája (és egyben az ellenzék vesszőparipája). A harmadik pillér a kutatás-fejlesztés – mely az előző kettővel egyenértékű tényező – már több figyelmet kap, de átütő eredményekről itt sem számolhatunk be. Mindhárom területen a hazai GDP-arányos ráfordítás jelentősen elmarad az EU-átlagtól, tehát bőven van tartalék a rendszerben, már attól is jelentősen javulna a helyzet, ha csak egyszerűen felhúznánk a sarokszámokat az EU-átlag szintjére.

Közepes fejlettség csapdája:

Glawe, L., & Wagner, H. (2016). The middle-income trap: Definitions, theories and countries concerned;

Kharas, H., & Kohli, H. (2011). What is the middle income trap, why do countries fall into it, and how can it be avoided?

Agénor, P. R. (2017). Caught in the Middle? The economics of Middle-income traps. *Journal of Economic Surveys*

A mosolygörbe modell

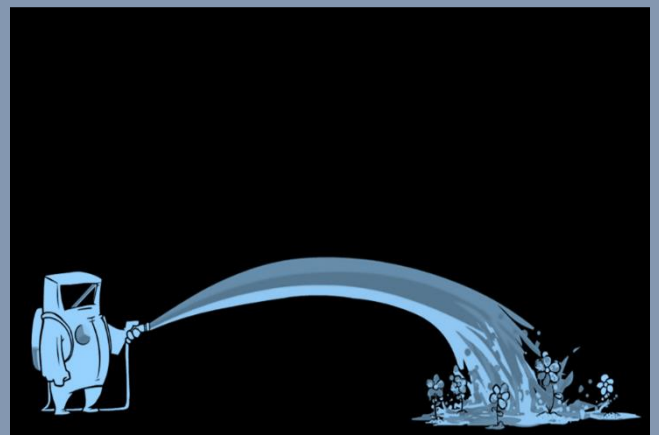
Mudambi, R. (2008). Location, control and innovation in knowledge-intensive industries. *Journal of Economic Geography*

Félperiféria-koncepció

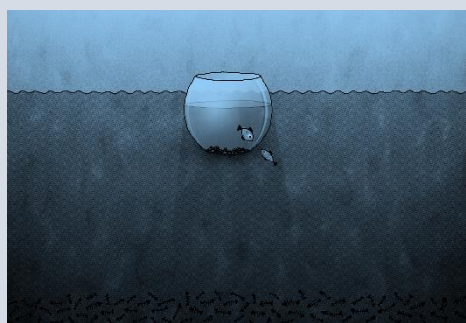
Wallerstein, I. (2000): The Rise and Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis. In I. Wallerstein.

Radice, H. (2009). Halfway to paradise? Making sense of the semi-periphery. In O. Worth & P. Moore (eds.). *Globalization and the 'New' Semi-Peripheries*

Abban viszont minden szakértő egyetért, hogy akkor van igazán értelme jelentősen több pénzt beleönteni ezekbe az alrendszerbe, ha ezt megelőzi egy átfogó szerkezeti reform, különben a forrásbővítés egy nem elhanyagolható része teljesítményjavulás nélkül folyik el a semmibe. És itt kerül szembe a hatalmpolitikai és a gazdaságpolitikai érdek. A hatalmi logika ugyanis azt súgja minden döntéshozó fülébe: óvakodj a két legnagyobb ágazat szerkezeti reformjától, mert mindenki belebukott, aki ebbe a fába belevágta a fejszét. Ráadásul az idődimenzió sem kedvez ennek a vállalkozásnak, hisz a pillanat uralása nehezen enged teret egy olyan nagy politikai kockázattal járó próbálkozásnak, melynek pozitív hozadéka legjobb esetben is két ciklussal később jelentkezik. Mindent egybevetve a kényszerek és lehetőségek nagyon szerencsés együttállása bírhatja csak rá a kormányoldalt, hogy ebbe valaha beleálljon.

De addig is, amíg a hatalompolitikai logika megvívja harcát a gazdaságpolitikai érdekekkel, adódik egy másik kitörési pont a humántőke-fejlesztés terepén. Itt jön a képbe Florida kreatív osztálya, és mindaz, amit az elmúlt évtizedekben kiderített erről a rétegről. Tulajdonképpen Richard Florida – tudtán kívül – ösztönösen ráta-
pintott a Nyugat fél évszázados szárnyalásának egyik titkára: a Nyugat hagyta érvényesülni, kibontakozni, alkotni tudásmunkások eme szaba-

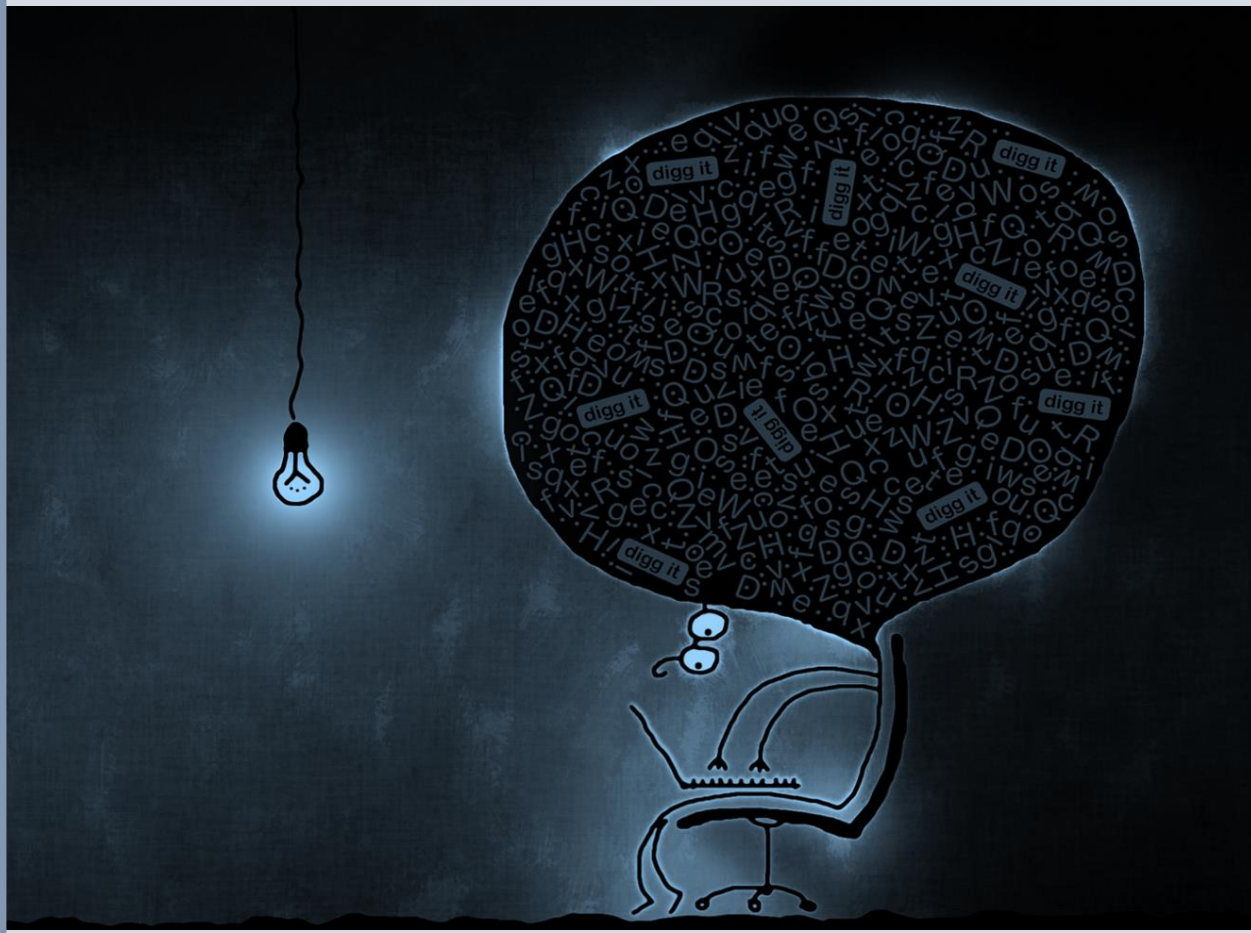
dos rétegét, sőt olyan klímát teremtett, mely bevonzotta világ minden tájáról a kreatív álmodozókat, míg nem ez az osztály olyan méretűvé és olyan átütővé erősödött, hogy az máig biztosítja a nyugat kulturális technológiai és innovációs fölényét.

Nem túlzás kijelenteni, hogy enélkül az osztály nélkül a világgazdasági/világpolitikai szintén a Nyugat már ringben sem lenne. Voltaképpen épp Florida modellje mutatott rá a kreatív osztály kiteljesedésének peremfeltételeire, ezáltal lehetővé vált, hogy más régiók is megteremtsék saját kreatív osztályuk felemelkedésének feltételeit egy-egy övezetben/városrészben, bizonyítva azt a tényt, hogy az ideális környezet mesterségesen, felülről is létrehozható – ha van rá politikai akarat.

Magyarország minimális természeti erőforrásokkal rendelkezik, egyetlen természeti kincs van, amire alapozhat: az emberek fejében megmutatkozó – közhelyszerűen magas – innovációs készség. Ebben a szellemi tőkében olyan kiaknázatlan potenciál lüktet, mely – a kreatív osztály felemelésével – önmagában is képes lenne kiemelni az országot a közepes fejlettség csapdájából. Csakhogy van itt egy-két bökkenő. A Florida által feltárt modellek, mutatók és indikátorok meglehetősen pontos receptet nyújtanak arra vonatkozóan, hogy hogyan kell katalizálni e réteg teljesítményét, de értelemszerűen minden országban vannak szociokulturális sajátosságok, amelyek nehezítik az adaptációt, és Magyarországon a humántőke megőrzésének, felszabadításának, bemozgatásának viszonylag kevés újkori hagyományára építhetünk. Sőt, sokkal inkább annak van történeti hagyománya, hogy hogyan kell elfojtani, letörni, elkergetni a feltörő tehetséget. Tehát egy évszázados néplélektani paradigmát kellene megtörni, és ez nem egy egyszerű feladat.

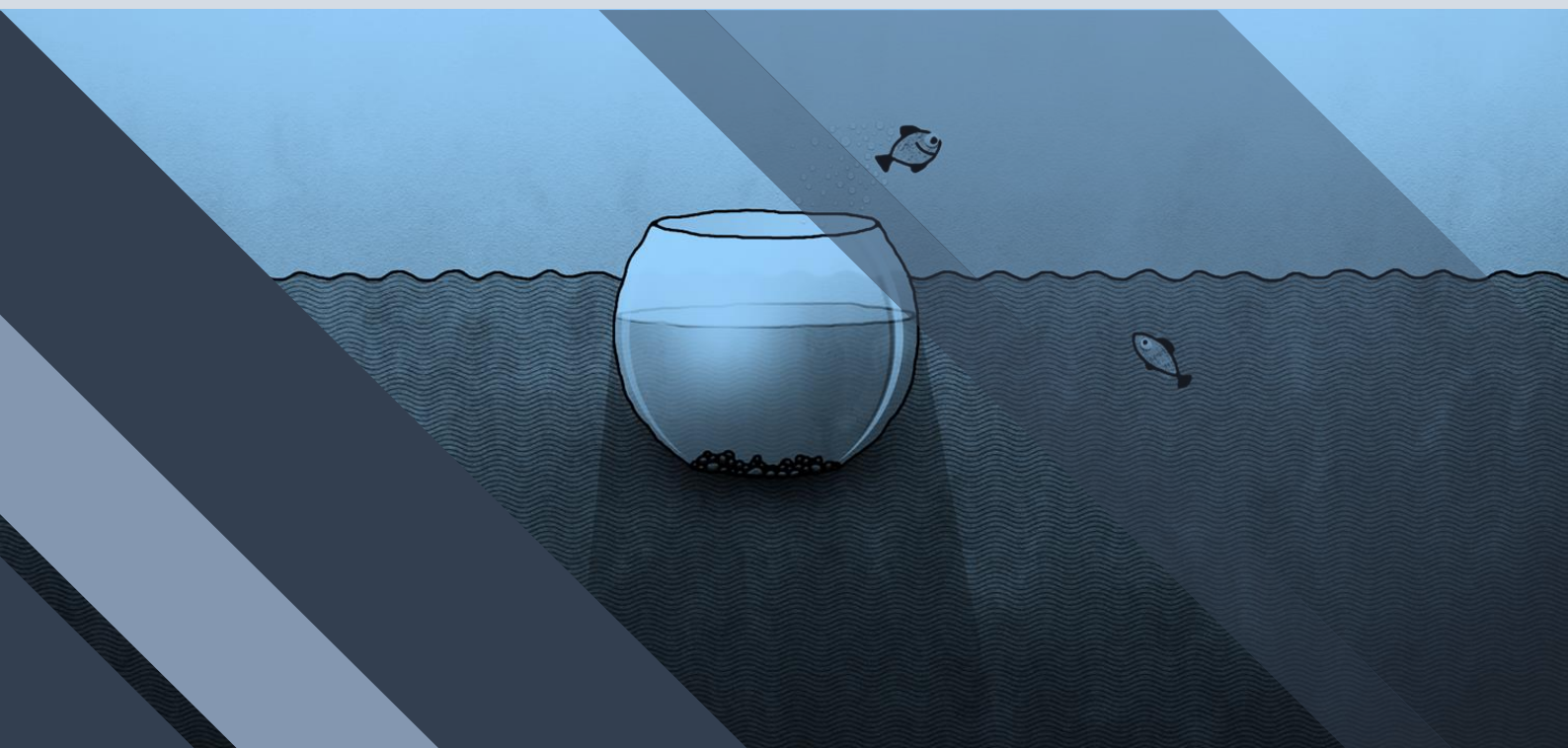
Maga Richard Florida is azt nyilatkozta egy hét évvel ezelőtti Magyarországi látogatása kapcsán, hogy „Megkapó Budapest kreatív energiája”

De van egy másik – kézzelfoghatóbb – probléma is. Florida kreatív osztályának ideáltipikus "nagy bohémjainak" karakterrajza nem igazán feleltethető meg a kormányoldal munkahipotézisének idealizált emberképével. Nagyon nem. Hogyan is jellemzi őket Florida: ...ami után a legtöbb kreatív személyiség vágyódik, az nem a szoros kisközösségek világa, ahol mindenki tud mindenki ügyeiről, és ahol a családod évszázados gyökerekkel rendelkezik, hanem olyan helyek, ahol kvázi névtelenül élhet, mármint úgy, hogy megvan a szabadsága, hogy újraalkossa magát. Nem nehéz belátni, hogy ezen a ponton pedig a Fidesz identitáspolitikája kerül szembe a gazdaságstratégiai érdekekkel.

Az nem kérdés, hogy a kormányoldal szellemi hinterlandja ismeri a kreatív osztály jelenségét és szerepét, és valóban kitörési pontot lát benne (Lásd: MOME, BNG, Brain Bar, Hype and Hyper). Ahhoz sem fűződik kétség, hogy az endogén erőforrások erősítésének erősödő szándéka töretlen. A kérdés már csak az, van-e tolerancia-ajánlata a kormánynak a kreatív osztály számára. Van-e kreatív osztály dosszié? És annak hasábjain mutatkozik-e készség a kiegyezésre ezzel a réteggel, és van-e koncepció arra, hogy – legalább

zárványszerűen – miképpen lehet megfelelő atmoszférát teremteni e szellemi tőke felfuttatásához. Mert ha hihetünk közepes fejlettségű csapdahelyzet teóriájának, és más eszköz-höz egyéb okokból nem akar nyúlni a kormány, el fog jönni a pillanat, amikor felerősödik a döntéskényszer, hogy vagy megteremti a teret ahhoz, hogy ez a réteg bárhányszor, bármiképpen újateremtse önmagát, vagy gazdasági és geopolitikai kényszerek ösvényein vergődve maga is elveszíti Magyarország újateremtésének szabadságát.

„A nyugat és mi”
interjú-sorozat

Világrend és a ma-
gyar külpolitika

Keleti vezetők a
Karmelitában

Tanítható-e a
demokrácia?

A Kárpátok
Prigozsinja?

Megjelent a Méltányosság Politikaelemző Központ új közéleti magazinjának első száma, melyben bemutatjuk, mit tehetnek a filmek a demokrácia érdekében.

